

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

TE TOA TAKITINI

NAMA 55.

HASTINGS.

Maehe 1, 1926.

PITOPITO KORERO.

A HAKOA te nui o nga korero mo te hui a Ngati Porou kei tenei putanga o te pepa, kaore i pau katoa mai nga take nunui. Ka mutu te hui i tino hohonu ona kaupapa, a e kore hoki e taea te whakarapopoto ona hua mo tetahi wa roa noatu.

I pa nga whakahaere o tenei hui, ki te Kawanatanga ki te Hahi, ki nga kauti-kaunihera, ki nga kura, ki nga whenua o te Maori, ki nga Maori kore whenua hoki, ki nga hoia, ki nga huarahi whakahaere o nga tari tuku moni. Ko enei korero mo tenei putanga o te pepa, mo tetahi wa ko etahi o a tatou take. Noreira kuaa hei pouri te hunga kua tuku korero mai, a kaore i taea te perehi i tenei wa. Ko nga take o te hui e pa ana ki a tatou katoa.

Kanui te whakamihhi ki te pai o nga whakahaere o te Hui, ki te kaha hoki o te tatou hoa o A. T. Ngata me ona komiti katoa i raro i a ia. Kia ora koutou katoa.

TE PIHOPATANGA O AOTEAROA.

KUA tae mai te reta a Hare Reupena o Porangahau whakatu i tona whakaaro, pai tonu me pakeha hei pihopa tuatahi mo tatou, me te whakahua mai ano i tana tangata i hiahia ai.

It te hui i Tikitiki i korerotia i tetahi iaiahi te take mo te Pihopa. Engari kaore i mohiotia tera taua take e korerotia. Noreira he tokomaha nga tangata whakahaere mo taua take kaore i rokohanga ki taua hui. I kore ai i whakahaeretia tenei take he whakaaro no te Pihopa o Waiapu, kaore e tika kia waiho tenei mea nui hei orerotanga ma nga tangata i waho o te Hahi o Ingarangi i te mea kaore tenei take e pa ana ki a ratou. Kaati he tokomaha tonu nga tangata o waho o te Hahi i taua hui. Kia pai ra kia hohonu te tiro tiro haere i tenei take. Kia ngawari hoki te whakaputa i o tatou whakaaro, kei waiho hei mea mamae ki roto i te hinengaro o tatou Pihopa me o tatou hoa pakeha.

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

Te Utu mo te Pepa 10/- i te tau.

Mo penei nga reta "*Te Toa Takitini*," Box 300, Hastings.

TE TOA TAKITINI

358

TE TOA TAKITINI.

Mache 1, 1926.

TE HUI A NGATI POROU.

NO te Mane, te 15 o Pepuere, ka kitea te nui o te tangata i te marae i Tikitiki. No tenei ra ka tae atu ki te marae nga ope rangatira o Mataatua, o Te Arawa, o Waikato, o Taranaki, o Ngati Kahungunu. No te ata o te Turei ka eke mai ki te marae te Kawana-tianara, me tona hoa wahine, me a raua tamariki, me tona hekeretari. I roto i tana ope te Pirimia me tona hoa wahine, me tona hekeretari. I reira ano hoki a Ta Maui Pomare me Reiri Pomare, a Ta Timi Kara me Reiri Kara, Te Pihopa o Waiapu, a Takuta Te Rangihiroa, a K. S. Wiremu, M.P., me etahi atu pakeha rangatira.

E eke mai ana ki te marae ka timata te powhiri a nga iwi i tenei ope tuarangi. Te poi, te haka, te pae, te waiata, i whakapaua kateatia ki te aroaro o te Kawana-tianara me te Pirimia. Ko Mataatua, ko Te Arawa, ko Ngati Kahungunu o nga iwi whakaeke ki te marae i uru atu ki roto i a Ngati Porou ki te manaaki i nga manuhiri. Nganene ana te whenua i te mahi a Ngati Porou. Nui atu te mihi o te Kawana-tianara me tona ropu katea. E tika ana ano te mihi ki te pai o nga mahi o tenei ra, tae noa ki nga kupu o nga haka, he hangai tonu ki nga mahi i taea mai ai tenei marae. Totahi mea e tika ana kia mihi ko te kore kupu paruparu. Kei te mahi tatou he mihi tonu a tatou haka a tatou waiata e uru ana etahi kupu rerere ki roto. I tenei ra kaore i uaua te whakapakeha haere i nga kupu o nga haka o nga waiata.

Kei mutu nga manaaki ka tu atu a Hon. A. T. Ngata ki te whai kupu ki te Kawana-tianara, me te Pirimia, me nga manuhiri tuarangi. I tae rawa ana mihi mo nga tamariki pakeha. Maori i mate tahi nei i te wa o te pakanga. He aroha ki a ratou i hanga ai tenei whare-karakia, me te kohatu whakamahara ki a ratou. Kei roto i te whare-karakia nga mahi-aranga a te iwi Maori, te whakairo te tuihitihi, te taniko, te tukutuku kei reira katika. Ko tana pouri ko te korenga o enei mahi whakamihia a te Maori e whakauria ki te whare-paremata i te wa i hanga ai taua whare.

TE KAWANA-TIANARA.

I te tūnga mai o te Kawana-tianara ko tana kupu tuatahi he mihi ki te iwi Maori mo to ratou piri pono, me te urunga o nga tamariki Maori ki te pakanga nui o te ao. Ka 50 nga tau inaianei o te taenga mai o tana papa ki roto i te iwi Maori i a ia e tu Kawana ana. E 20 tau i muri iho ka tae mai hoki te papa o tona hoa wahine hei Kawana mo Nui Tirenī. No reira mai ra no nga whakaatu a te iwi Maori i to ratou piri pono ki a Kuini Wikitoria. A i tenei wa ko enei whakaatu i te piri pono ki to tatou Kingi ki a Hori.

I puta ana kupu mihi mo te iwi Maori. "Kua ekengia e o koutou uri nga nohanga nunui o te pakeha, kua whakataetae o koutou uri ki nga uri o te pakeha i roto i nga huarahi o te matauranga."

Otira puritia ano nga tohu e tika ana a o koutou matua. Nga korero whakatepe nga hakirara, nga korero whaka-te-atura, nga moteatea, enei ahuatanga taonga a o koutou tipuna, puritia e koutou. Ko taku whi, kei waiho ma te whai nui i nga matauranga o tenei ra, e tino warewaretia ai nga mahi nunui me nga matauranga i rangona nuitia ai o koutou matua.

Te ratou maia ki te hoe haere i o ratou waka i te Moana-nui-a-Kiwa, to ratou toa i nga wa o te pakanga, to ratou mohio, he taonga enei hei ako, hei pupuri ma o koutou uri. Nga mahi mohio a te Maori, nga whakairo, nga tukutuku, me era atu mahi whakamiharo a o koutou matua, puritia, kei ngaro, akona hoki ki a koutou tamariki. Kia kaha ano hoki ki te whai i nga matauranga o te ao hou i roto i nga kura nunui o te motu. Tukuna atu a koutou tamariki ki te rapu i nga huarahi e tu ai etahi o ratou hei takuta, hei roia, mo nga mahi Kawanatanga, me era atu turanga nunui e rite ana mo ratou.

TE PIRIMIA.

I mihi i te Pirimia mo nga manaaki i a ia me tona hoa me nga mema o te Kawanatanga. Ko nga take katoa e pa ana ki te iwi Maori kua whakatakotoria mai nei ki tona aroaro, mana e ata whiriwhiri. Ki te pai te tipu haere o te iwi Maori, hei paingia ano hoki tera mo te Tominiona katoa. Ko tona hahua kia rite tahi te tipu o te Maori o te pakeha. Titiro whakamua tatou, a ka tope haere i te huarahi kia marama ai te hikoi haere o nga uri i muri i a tatou. Ko tatou hei hanga i nga kau-papa turanga waewae mo te iwi kei te haere mai. Kia kaha, tohea te tohe, ma te pukumahi anake e puta ai te iwi Maori. Kaore te pai me te ora e haere noa mai ki te iwi mangere ahakoa Maori, ahakoa pakeha. Ko nga mihi mo taku rangatira kua mate ake nei, ara mo Te Maahi, maku e tuku atu ki tana pouaru. Kia ora katoa koutou.

TIKITIKI WAHI O WAIAPU.

"TE HUI ME TE PIRIMIA."

KATAHI ano te hui i penei te nui me te kaha me te marama o te whaka takototanga atu i nga tikanga e pa ana ki te Iwi Maori ki te aroaro o te tumuaki o Te Kawanatanga ara o Te Pirimia. "The Hon. J. G. Coates." i te Hui i mutu tata ake nei i Tikitiki wahi o Waiapu i a Pepuere 17-18. I te whakatakotoranga atu i nga whakaaro o Te Iwi kaore rawa tetahi ahuatanga i mahue o nga putake e ai ki ta te Maori titiro iho ki nga huarahi i pa mai ai te mate ki te iwi. i uaua ai te whakatuputupu i te kaha ki te ahu whenua. I whakaaturia hoki te he o nga mahara o te iwi pakeha e mea nei he iwi ora tonu te Maori. I whakamaramatia i taua hui te nui o nga whenua i riro he i te rereke o te mahinga a te pakeha mo au tu whenua, riro atu ana i te utu iti rawa etahi, ko etahi i murua hetia i raro i nga take raupatu. Ko nga whenua i mahue iho i takoto tonu i raro i te taitara kore, a kore tonu iho hoki e taea te tono moni i runga i au taitara pera, a ka takoto hua-kore noa te whenua. Kaati he nui te pai me te ngawari o nga whakautu a Te Pirimia i au putake nunui i whakatakotoria ki mua i tona aroaro, me te titiro atu, ngakaunui ana mai ia ki au putake, me tona ki mai hoki tera ia e whakapau i tona kaha ki te tuku mai i nga awhina kei tona ringa pera ano te makoha mai ki te Maori i tona ahua ki te pakeha.

E tika ana kia puta ake he whakamihi kia Pititi Huata, Mohaka, mo te marama o tona whakatakotoranga atu i nga whakaaro Maori i roto ano i ta te Maori titiro atu ki nga tikanga e hipoki nei i runga i te iwi nui tonu. I whakaatu ia ki Te Pirimia kia ata titiro iho ki te ahua o nga whenua kei roto i te rohe o Ngati Poron, ara te painga ake i runga i te kaha o tenei iwi ki te ahuhenua, na reira i tika ai kia tahuri nui ia ki te awhina i nga tikanga e ahua ana ki te whakanohonoho, ki te mahi hoki i nga whenua me nga tikanga e pa ana ki te iwi. I runga hoki i tana titiro he pai a kei te awhina te Kawanatanga i nga mahi maori na reira ia ka mea kia kaua hei hoatu te turanga minita Maori ki tetahi atu pakeha: otira ki te mahara ia ki te hoatu ki tetahi atu tangata, me hoatu e ia ki ona hoa Maori e noho mai ra i te Paremata. Kia kaha te awhina i tona iwi Maori. Kei te kaha te whakanohonoho a te Kawanatanga i te pakeha ki runga i nga whenua, kaati kia pera ano hoki tona kaha me tona kakama ki te whaka nohonoho i te iwi Maori, notemea kaore ano te iwi Maori i whakamatauria te whakanoho ki runga i te whenua. He pai te whakanoho atu i nga Maori ki runga i nga whenua i te tuku atu i nga whenua ki te hunga "haramai" ("immigrants"), notemea ko tenei iwi he tauhou ki te noho i runga whenua. Ko te Maori kei te mohio tonu ki nga whawha mo te whenua e tere ai te puta mai o nga hua o te whenua. Ka huri ke nga tikanga inaianei ara ko te iwi

Maori kua kore he whenua. Kua pau nga whenua kei te ringa o Te Kawanatanga, na reira me homai aua whenua kia whakanohonoho tiaki Te Maori, pera hoki te pakeha e whakanohonotia nei ki runga i nga whenua kawanatanga.

I tu hoki a A. T. Ngata ki te whakamahara atu ki Te Pirimia i oati ia kia whakaturia he Komihana hei tiroiro i nga ahuatanga o nga whenua Maori. Kei te nui nga iwi e whanga mai ana kia whakamaramatia kia ratou te take whakatopu paanga whenua. Kei te whanga mai a Te Arawa. Tenei ahuatanga mahi kei te titiro mai te iwi. Ma te tere hoki o te marama o nga taitara ki nga paanga whenua e tere ai te ngawari o te rapu i nga tikanga e taea ai te whakamahi o aua tu whenua. Kua tata te oti o enei tu mahi i roto i nga rohe o Waiapu. Kaore e taea te koha nga reiti i roto i te takoto penei o nga taitara a kaore hoki e taea te tono he moni i te mea e takoto penei tonu ana nga taitara. Ko nga wariu mo te tau 1919, a i runga i enei tikanga whakatopu e tika ana kia whaka haeretia he wariu hou. Mo nga rori e tika na kia whakahohorotia notemea ma te rori ka taea atu ai nga tikanga e mahia ana i nga whenua o muri. Ara Te Kaha, kei te whanga ki tetahi rori mo ratou kia mama ai nga "Teeri." E tika ana kia tino titiro atu te Kawanatanga ki te kaha o te tipu o Te Iwi Maori, a he mea hoki tenei kia kaua rawa hei warewaretia. Te iwi e tupu ake nei he iwi maia he tinana ora, kaore nei i te whakaaro ake ki muri me ona he, engari maumahara tonu atu whakamua. Kaore tenei i te mea hei whakamiharo ma te tangata notemea koiane te hua o te whakahanumitanga o enei iwi e rua. Kei te kite iho ratou i te watea me te mama o nga ahuatanga mo te haere whakamua ki te taha pakeha, ko te taha kia ratou ake kei te uaua. Tenei tu ahua kei te taha whaka-te-tonga o Turanga heke atu. Ko nga pakeha kei te whakawhiwhi ko nga Maori kaore i te whakawhiwhia. Mo runga i nga iwi mahi (labour). Kei te whakahokia ano te Maori ki muri. Ko tenei ropu i tupu ake i roto, a kei te kitea atu te ahua tuahae o etahi o taua hunga mahi ki te Maori, engari ko nga iwi o wahike atu nei kei te maharatia atu e ratou. Kei Heretaunga e tino kitea ana tenei ahuatanga. Kei te uru mai nga tangata katikati o Ahitereira ki reira wawae ake ai i nga Maori kia tu ki wahike. Kei te mama tenei tikanga ki roto o Waiapu, engari te taha whaka-u-tona o Turanga. Kei te tupu haere. Kei te kotahi tonu te whakaaro o nga hapu nei kia mau tonu i a koe te turanga Minita Maori. Kei te ngawari koe e ai ki te titiro atu. Kei te pai ranei tena tu kei te he ranei, kaore e mohiotia atu. He ao awangawanga tenei kia matou, notemea kei tou taha te iwi nui te pakeha. Ko te Iwi Maori he iti rawa, ko te pakeha he nui rawa, a ko nga mema pakeha kei te paremata tino nui rawa. Te pakeha kaore i te pai ki te iwi Maori, ehara i te mea he mahara no roto ake, kaore hoki i te ata whakaarotia kia pera te ahua.

Otira kotahi te mea kua marama kia matou ko te ahua o tau titiro atu ki te hunga i whanau ake i tenei motu.

Mo runga i nga whenua. Kua pau nga whenua o te nuinga o te iwi Maori. E tika ana kia kiia nga tangata o Nuhaka kaore tahi he whenua, notemea ko nga whenua i hokona kia Te Makariri. Me hoatu he paraire kaha mo te iwi Maori hei pupuri i nga whakaaro taikaha. Kei te kitea iho i roto i enei rohe te hua pai o tenei mea o te kura me te matauranga. Otira kaore i te kaha te whangai a Te Kawanatanga i te mahi matauranga. Ma te nui rawa o te moni ka tae ai nga tamariki ki nga kura. Ko Te Aute te kura, he nui te oranga e puta mai ana, otira e tapara tia ana te nui o nga turanga e te hunga e hiahia ana kia tae ki reira. Ko nga kura Maori kei raro katoa i nga mana o Te Hahi, a he nui nga oranga i mahue iho hei whakatupu i auu kura mo ake tonu atu. Ko te whakaaro o te iwi kia kaha Te Pirimia i runga i tona turanga Minita Maori, ki te ako i te lungu e tupu ake ana, notemea ko te ora e tupu kaha ai tetahi Iwi ma runga i te pai o te akoranga i ona kai whakahaere. **E kore e** tupu ake he Ratana i Te Hauauru mehemea i kaha te akoranga i ireira penei me Te Tairawhiti. He mea nui rawa te matauranga. Ko te uaua hoki kei runga i te hoki atu ki nga tikanga kua waikuria ra hei arahi haere i Te Kawanatanga. Kaore i te hiahia nga korero mo nga momo mahi kua hori ki muri, ko nga ra kei te heke iho te taonga.

Mehemea tenei tetahi iwi pakeha i mauria mai a ko o ratou taitara ki nga whenua kei te penei me o te Maori nei, kua tupu noatu te pakanga. He nama ra ta te pakeha ki te Maori kaore hoki te pakeha e rere ki wahike. E kiia ana rite tonu te mana o te pakeha o te Maori i roto i enei tau ka whitu tekau-marima: tetahi korero parau atu tenei! Ko nga taitara ki nga whenua kei te noho topu tonu ki te whanau, ko nga whenua e penei ana te ahua o nga taitara, kaore i te pai te takoto ki nga tangata no ratou taua whenua. Kei te ki Te Kawanatanga kei te whakatupu ratou i nga take paanga. Kua whakararuru te iwi pakeha i tenei ra. Ko te whakaaro puhaehae tenei o tetahi iwi ki tetahi. E tika ana ka rite tonu te whakaaro o te Kaunihera, takiwa nei ki te iwi Maori pera ano ki te iwi pakeha. Titiro ki tenei, kotahi tetahi Maori tekau-ma-rua nga tau e mabi ana ia i tona paamu a ko nga moni i whakapauria mo tona rori e toru rau pauna ano. No te taenga mai o etahi pakeha ki roto i taua rehe ka whakapautia e toru mano pauna.

He mea whakamiharo te whakahaeretanga i te poraka o Tikitiki, kore rawa he taitara ki tenei poraka, na kua oti inaia tata nei ano.

Otira kei te nui rawa nga tangata no ratou. Kaore e taea te tono he kapa kotahi i tenei tu taitara. He rereke ra te mahi a Te Kooti. Otira ahakoa tenei tu ahua, kei te haere whakamua nga mahi o Tikitiki. Me taikau atu ki Te Kooti Piira mo te taenga mai ki tenei ahuatanga.

Ko nga kupu whakamutunga ake a Ngata he tono atu ki Te Pirimia kia tahuri Te Kawanatanga ki te whakakaha i nga tangata e mau ana te mohio ki nga mahi whakairo a Te Maori me era atu taonga e kore haere nei.

Kei era atu moutere nunui o te ao ko nga Miriona nga tangata e whakatupu ana i enei tu mahi, otira i te kore o era tu momo tangata i konei na reira ia ka tono atu ki Te Kawanatanga kia riro māna e whakakaha e tautoko enei mahi.

NGA WHAKAUTU A TE PIRIMIA

(HON. J. G. COATES).

KO nga kupu a Ngata e pa nei ki nga mahi whakairo Maori ara kia awhina Te Kawanatanga, taku kupu kei te pai ra te mahi a te ropu "The Maori Ethnological Board," a kaore hoki e hopohopo taku kupu, ae ka awhina Te Kawanatanga i tena putake. Ka ata haere te mahi i tena take, otira i te mea e tika ana kia manaakitia nga tikanga o n-hera. Kaore i mua iho, a no tenei ra rawa katahi ano ka ata marama te whakatakoto mai i nga tikanga e pa ana ki te Iwi Maori. Kaore i roa rawa te putanga i roto i nga nupepa kei te heke haere te iwi Maori. He maha o nga tangata matau i tuku korero ki nga nupepa i ki kaore e roa kua ngaro te iwi Maori. Kei te tumanako ahau kia kite taua hunga na ratou nei aua korero i te he o a ratou korero, a kia haere mai ki te whakatakoto i tetahi tikanga e taea ai te hanga tetahi ahuatanga mo te hunga e piki haere nei te nui o te iwi Maori. Kei te whakaae ake tōku ngakau tera e oti etahi tikanga hei tautoko i te iwi kia piki haere tonu te kaha me te ora. Mo nga korero a Pititi Huata e taha rua ana nga mata o taua hoari. Mehemea pea i kore te pakeha e tae mai penei kua ngaro noatu koutou i a koutou ano te patupatu, otira kanui nga take e tika ana kia tirotirohia. Te putake whakanohonoho i nga hoia Maori tetahi o aua putake. E tika ana hoki kia penei te korero, he wai-marie rawa te korenga e riro mai he whenua i etahi o aua hoia i te wa e tino nui nei te utu o te whenua. Na reira hoki i pa ai te aitia ki etahi o ratou. Kaore i tika kia whakaititia iho te ahua o Te Hoia Maori i te pakeha notemea i tu tahi atu ia me te pakeha ki te arai i te hoa riri i te wa o te pakanga. E tika ana kia rite te whakanui i a raua tahi. Ka ata tirohia marika tia tetahi ahua e tae ai te whakanoho, i te hoia Maori ki runga i nga whenua. He putake nui tenei e pa ana kaore ki katea o te iwi anake, engari ki te tamaiti takitahi o taua ropu katoa.

Otira kaore i tika kia tonoa tetahi mea mo te kore noaiho. Kaore hoki i tika kia hoatu he miriona ma koutou hei moumou noa iho, ka he ki te motu a kia koutou ano hoki. Kia mohio mai koutou kaore he honore o te whiwhi taonga mehemea

kaore i riro mai i te mahi. Kua puta mai i nga kai-korero te he o nga taitara i kore ai e mama te tono moni hei mahi, i aua whenua. Ko te tikanga o te mahi tuku moni e mohiotia ana tuku iho tuku iho ma te marama o nga taitara, notemea ma te marama ra ano hoki ka taea ai te tuku aua taitara ki tetahi atu. Otira mehemea ki te ata waihotia kia watea rawa, tera tatou e whanga mo nga tau 15, a i roto i taua taima kua piki te nui o te iwi ki tetahi (50,000) rima tekau mano atu ano. Kaati i runga i tenei ahuatanga ka whakamatau matou ki te whakahaere i to matou kaha. Ahakoa pehea a koutou korero mo te 75 paiheneti mema pakeha kei te paremata, kia mohio mai ano koutou, he tangata whai whakaaro tonu ratou. a ina tae ki te takiwa e rite ai nga tikanga hei awhina i a koutou, ka whakapau matou i to matou kaha ki te pera. Tera pea i runga i te ngakau mahara ki te awhina i a koutou ka whakahaeretia tetahi tikanga e taea ai te tuku moni hei awhina i nga mea e rika ana ki te ahuwhehenua ahakoa ra kaore ano i marama te whakatutukitanga o nga taitara ki nga whenua. Kei te kitea atu ra te nui o nga taumahatanga kei mua i a tatou e kuru-pae mai ana. Otira mehemea he tikanga enei e tika ana kia whawhaitia, tena kia kaha tatou, rapungia nga huarahi e taea ai te whakamarama enei tikanga. Ehara i te mea i whakaritea rawatia ko te tari o Te Kaitiaki rawa anake te wahi hei tikinga moni atu ma te iwi kaore. Kei te mohiotia tuturutia mehemea he marama te taitara o te tangata ki runga i te whenua, ka taea noatia atu te tono moni i roto i te tari o "Advances to Settlers Department." Rite tonu o koutou mana ki taua tari ki to te pakeha. Na etahi tangata i mahi nga ture a ma etahi tangata e whakahaere.

E tino ki ana hoki ahau ko te whakahaere a taua tari me puta he painga ki te motu. Kaati i runga i te mea he putake nui tenei e pa ana hoki ki te Kawana tanga na reira ahau ka ki, maku tenei putake e ata whakatakoto ki mua i nga Minita o Te Karauna me kore e taea te awhina nga Maori Whamaa. Ko nga mahi whakatopu paanga ki nga whenua ka whakahohorotia haeretia mo nga wariuaihana ka ata tirohia era ahuatanga e te tari Maori. He nui ra tōku mahara mo te taha matauranga (Education) mo te iwi Maori. I tonoa mai e Ngata ma tetahi moni e (£30,000) toru tekau mano pauna. I ki ake ra ahau ma te mahia ka kitea ai te honore o te hua, na reira i te tononga mai i taua moni hoatu ana he hawhe (£15,000). Engari kei te mohio tonu ahau tera ano ratou e tono mai i tetahi hawhe o taua moni. Kei te kite iho ra ahau i te tika o tenei tono, otira ko te nuinga o te tangata o Nui Tireni kaore i te kite iho, na reira kei te pai noaiho. Kei te tika tenei korero ko te mahara o etahi tangata kei te nui noatu te te whenua i te iwi Maori, e tika ana te he o taua korero. E tika ana hoki kei te puare tonu nga huarahi katoa e eke ai koutou ki nga turanga nunui o te motu, kei te aroaro o Te

Kawanatanga tetahi whakaarotanga mo te Take e pa ana ki te matauranga (Secondary Education). Kia mohio mai koutou i te rironga i au o te turanga Minita mo nga Mahi Nunui "Public Works" ka kite iho ahau i te tikanga e takoto ana i reira e penei ana—kaua rawa te Kawanatanga e whakatakoto rori i roto i nga whenua Maori. Ko te take o tenei ahua na te mea kaore nga Maori i te whakaae ki te utu reiti, na reira kaua rawa ratou e awhinatia. Ki taku titiro iho ehara i te mea ko nga reiti nei hei awhinatanga engari ko te iwi e noho ana i runga. K otahi tikanga inaianei ko nga rori me mahi, na reira e tika ana kia ata mohio mai ano koutou ina oti aua rori me utu ano koutou i nga taake (tax) pera tahi atu me o koutou hoa tata i tera taha o a koutou taiapa. Kei te whakakaha ngia te mahi i nga rori. Ko nga monikua whakapautia mo nga rori timata mai i Wharerata tae mai Hicks Bay e (£80,000) waru tekau mano pauna.

Ka whakaotia rawatia tenei rori mai i tona timatanga tae noa ki tona mutunga, me nga rori pekanga.

E Ngata kia ora ra koe mo au kupu mihi mai ki au ake. Tenei kei te mihi iho ki tooku tuponotanga mai ki roto i tenei huihuinga nui, o te Iwi Maori i uru mai ai etahi o au whakahaere ki roto i tooku ngakau. Ko te tino mea kei mua tata tonu i oku mahara ko te Turanga Minita Maori.

E tumanako ana tōku ngakau, i runga ano ra i te awhina tahi mai, o aku hoa, tera e taea te whakahaere tetahi tikanga hei whakapiki i te Iwi Maori. Tena koutou katoa.

TE WHARE-KARAKIA.

KA mutu tetahi o nga whare-karakia whakamiharo o te motu ko te whare o Ngati Porou. Ko te tauira mo tenei whare he mea tango mai i to Te Arawa i Ohinemutu, engari 10 putu te roanga atu o tenei; he mea hanga Maori hoki te tahu me nga heke o tenei. Kei roto o te whare nei nga mahi ataahua a te Maori, te whakairo, te tukutuku, te taniko, te tuhituhi me te whariki Maori. Ko nga whakairo he mea pani ki te peita hōrū te kakano.

TE IPU IRIIRI.

Ko te ipu iriiri he mea whakairo. He tangata tonu e hapai ana i runga i tona mahunga i te ipu iriiri. Ko te ingoa kei runga i taua tangata e mau ana ko Piripi Taumata-a-Kura. Ko te tangata tenei nana i kauwhau tuatahi te Rongopai ki a Ngati Porou i te tau 1834. I riro tenei tangata i a Ngapuhi i tetahi o nga pakanga a Ngapuhi ki a Ngati Porou. I a ia e noho mai ra i Ngapuhi ka tutaki ia ki nga Mihinare, ka rongo nga kauwhau mo te Rongopai o to tatou Ariki o Ihu Karaiti. Ka u mai tetahi kaupuke pakeha ki Waiapu, ka hoe atu etahi o nga rangatira o Ngati Porou. I a ratou i runga i te kaupuke, ka pa mai te marangai. I te kaha o te hau, kore ana e taea te

whakau mai ki uta. Rere ana te kaupuke nei me nga rangatira o Ngati Porou, a u rawa atu ki Pewhairangi. I reira ka tutaki atu ratou ki a Taumata-a-Kura. Ka whakahokia mai ratou i runga ano i tetahi kaupuke me Taumata-a-Kura hei hoa mo ratou. Te ūnga mai ki uta ka timata te kauwhau o Taumata-a-Kura te Rongopai. Ka mānaakitia e Ngati Porou to ratou kai-kauwhau. Tae rawa mai nga minita tuturu, ara a Te Wiremu mai kua huri ke a Ngati Porou ki te hapai i te whakapono.

Hei tohu whakamahara ki a Taumata-a-Kura, ka hanga nei tenei ipu iriri.

TE POROPITI (PULPIT).

Ko te taonga tino whakamiharo o te whare-karakia nei ko te tūngia o te Kai-kauwhau. Ko te taonga nei he mea hanga mai e Te Arawa i Rotorua a tukuna mai ana hei aroha ma ratou ki a Ngati Porou. Kei taua torōna e mau ana nga tātiko atahua, me nga tino whakairo. Kei te pikitanga atu tokorua nga tangata e hongī ana ki a raua, ko te Arowa e tangi mai ana ki a Ngati Porou.

TE PAPA INGOA HOIA.

Tētahi taonga whakaaroa ko te rārangi ingoa (kei runga i te papa kauri), o nga hoia katoa o Ngati Porou i mate atu ki nga marae o te pakanga me nga mea i pangia mai e te mate ki reira a no te taenga mai ki te kainga ka mate. E 87 nga ingoa kei taua rārangi e mau ana. Ko nga korero enei kei taua papa e mau ana:—

He tohu aroha ki nga hoia Maori o Horouta o Takitimu. Te Paritu ki Tarakeha i uru ki te pakanga nui. 1914-1918.

Tera ano tena wa ka perehitia ai e ta tatou pepa taua rarangi ingoa.

NGA WINI.

TETAHU mea whakamiharo o te whare-karakia o Ngati Porou ko nga wini. Ko te wini o te wahi tapu i runga tena ake i te Aata, he whakaahua no te Karaiti e tare ana i runga i te ripeka. I raro iho tokorua nga hoia Maori e titiro atu ana ki te ripeka i roto i nga rakau Maori. Ko te utu e tenei wini anake £150. Ko etahi o nga wini he mea tuhi k i nga tukutuku Maori, ko nga tapa he tuhituhi heke. Ko te mōhi i whakapaua mo nga wini anake e £700. He mahi tohunga rawa te mahi wini penei te ahua. Peitangia ai te wini i te tuatahi e te tohunga ki te mahi whakaahua, a ka mutu ka tahu ki te ahi, kia rewa tahi ai te peita me te karaihe o te wini. Kei te rewanga kua kore i taea te ukui, a kua mau mo ake tonu atu.

WHAKATAPUNGA I TE WHARE-KARAKIA.

No te 11 o nga haora o te Turei te 16 o nga ra o Pepuere, ka whakatapua e te Pihopa te whare-karakia. Ko nga minita i roto i te ropu a te Pihopa, ko Atirikona Himikini me Hapata Wiremu, ko Revds. Poihipi me Reweti Kohere, Pine Tamahori, Hemi Huata, Peni Hakiwai, Mohi Eruni me Peneti, me nga minita pakeha tokotoru. I reira hoki te Kawana-tianara me tona ropu katoa te Pirinia me tona hoa, a Ta Maui me Reiri Pomare, Ta Timi me Reiri Kara, a Te Wiremu, M.P., me nga rangatira o nga ope Maori i tae mai nei ki te marae. Kaore te tangata whenua i uru ki roto i te whare i to ratou whakaaro nui ki a ratou manuhiri. Kikī ana te whare i te tangata, i te pakeha i te Maori.

Ko te petihana inoi ki te Pihopa kia whakatapua te Whare-karakia, na Hatara Te Awarau i panui i waho o te whare. Ka hoatu nga kī o te whare ki te Pihopa, katahi ratou ko ana minita me nga Mangai-reimana ka tomo ki roto, me te himene haere. Ka mutu ka whakahua i te 24 o nga waiata a Rawiri, me nga inoi e rite ana.

I muri iho ka haere te Pihopa me nga Minita o te Pariha ki te whakatapu i te Ipu Iriiri, i te tomokanga ki te wahi tapu, i te torona kauwhautanga, i te Aata, me te whakahua i nga inoi e hangai ana mo tena wahi mo tena wahi.

I roto i te kauwhau a te Pihopa ka puta ana mihi ki a Ngati Porou mo tenei taonga whakamiharo ka tu nei i a ratou. Kua whiwhi a Te Arawa ki tona whare-karakia nui mo nga hui nui a te iwi, inaianei ko Ngati Porou, ko tenei iwi nui, kua whak - whiwhia ki tetahi wahi tapu he huilumunga mo te iwi nui tonu ki te karakia ki te Atua.

I puta atu ana mihi ki te Kawana-tianara mo tona tupono-tanga mai i tenei wa ki roto i te iwi Maori. Tika tonu ki a tae mai ia tetahi o nga Tianara i te wa o te whawhai, notemea ko te whare nei hei tohu whakamahara ki nga hoia Maori i uru ki te pakanga nui. I puta ano he mihi ma te Pihopa kia Lieut. Henare Kohere raua ko Major Chaplain Henare Wainohu, me nga mihi e tika ana mo nga tamariki katoa i hinga atu i te wa o te pakanga. He nui nga mihi a te Pihopa ki a Ngati Porou mo tenei taonga ataahua kua tu nei a ratou. "Tia-kina paitia to koutou whare-karakia. Whakatapua i roto i o koutou whakaaro, kia waiho ai to koutou whare-karakia hei taonga tapu i roto i nga mahara o te iwi, hei arahi i o koutou hinengaro ki te torona o te Atua."

Ko te ohaoha o roto o te whare-karakia e £27.

HURA I TE KOHATU WHAKAMAHARA KI NGA HOIA.

NO te 4 o nga haora ka hui katoa atu te iwi ki te kohatu whakamahara ki nga hoia. Na Peneti i whakahaere te karakia, na te Pihopa nga inoi, na Tame o Te Mahia nga whakatangi i te piukara, na te Kawana-tianara te whai-korero me te hura i te kohatu. Nui atu te mihi o nga iwi ki te pai ki te marama o te whai-korero a te Kawana-tianara.

I whakaatu ia i tona koa mo tona urunga mai ki roto i nga mahi whakanui mo nga hoia o te iwi Maori: "Ko etahi o koutou i mohio ki aua tangata i a ratou e kohungahunga ana. Ko etahi i tupu taki ake me ratou. Ko matou i mohio ki a ratou i runga i nga marae o te pakanga, i a matou e tirira tahi ana, e mahi tahi ana, e whawhai tahi ana. Noreira ka honoa atu to matou aroha ki to koutou aroha i tenei ra whakamahara ki a koutou tamariki. Ko ratou te waara kohatu nāna i arai atu te hoa riri. Na to ratou toa, na to ratou manawanui, i penei ai to tatou ora me to tatou pai i tenei ra.

Hui katoa nga tamariki o te iwi Maori i uru ki te pakanga e 2,600. O tena kaute kotahi i roto i te tokowaru i mate. No Ngati Porou e 350 nga tamariki i uru ki te pakanga. O tena kaute, kotahi i roto i te tokorima i mate.

E kore rawa e warewaretia te maia te toa o a koutou tamariki. Kua tuhia kei roto i nga pukapuka honore o tenei Tomionana. He iwi toa tonu te Maori o mua iho. Ko te toa o a koutou tamariki i heke iho i o ratou tipuna. Akona ki a koutou tamariki e tipu ake nei, te toa, te manawanui, te piri pono o ratou ma kua moe nei i te moenga roa. Tukuna kia heke haere ki roto i nga toto o a koutou tamariki te wairua o te toa o te maia o te piri pono o ratou ma e tangihia nei e tatou i tenei ra.

Ahakoia kei runga i nga whenua o nga iwi ke o ratou tinana e takoto mai ana. kua hei wareware ki tetahi kupu tawhito e penei ana: "Ko te urupa o te tangata toa ko te ao katoa."

TE KOHATU WHAKAMAHARA KI NGA HOIA.

Kei runga tonu ake i te whare-karakia e tu iho ana te kohatu whakamahara ki nga hoia. He hoia tonu taua tohu he mea whakairo ki te mapere i Itari. Ko nga kupu o taua kohatu e penei ana:—

HE WHAKAMAHARATANGA
KI A NGATI POROU I HAERE NEI
KI TE PAKANGA NUI 1914-1918
KI NGA MEA I MATE KI NGA MEA I
ORA MAI.

Te mutunga o tenei o nga whakahaere ka hui katoa atu ki te Whare-karakia. I reira te papa rarangi ingoa o nga tamariki o Ngati Porou i mate i te pakanga. Na te Pihopa o Waiapu te karakia, na te Pirimia i hura te rarangi ingoa.

I whakaatu te Pirimia e 87 nga ingoa kei taua papa e mau ana. Ko enei tamariki no Opotiki ki Turanga. He tino mea pai tenei te whakakotahitanga i nga tamariki Maori katoa, aha-ko he aha te Hahi, a ka waiho nei o ratou ingoa kia mau tahi mai i roto i tenei Whare-karakia ataahua o Ngati Porou.

TE HUI KI TIKITIKI O MERI WHARE-KARAKIA.

TE MONI KOHI.

KO e kaupapa o te hui na nga Iwi o te Tai-rawhiti e noho ana i waenganui o Te Paritu o Tarakeha. Ka kiia ta ratau moni kōhi ko te Papa o te Pereti. Koia tenei:—

	£	s.	d.	£	s.	d.
Pariha o Waiapu	1600	0	0			
Pariha o Te Kawakawa	301	0	0			
Whangaparaoa ki Torere	569	0	0			
Pariha o Hikurangi	703	0	0			
Pariha o Tokomaru	220	0	0			
Pariha o Whangara	700	0	0			
Pariha o Turanga	500	0	0			
Apiti na Meri Johnson me nga tamariki	20	0	0			
Ehau Pakatai me ena ropu	227	6	9			
				1831	6	9
Te Paritu ki Tiwhanui	111	0	0			
Kiwi Ormond	10	0	0			
Heretaunga	103	0	0			
Na nga Momona	40	0	0			
Matatua	95	0	0			
Whakatane Maori Mission	12	6	0			
Arawa	180	0	0			
				551	6	0
				£5385	12	9

TE PIHOPA TUATAHI I WHAKATURIA MO NGA IWI MAORI O AWHERIKA.

Na E. M. Eruini.

ITE TAU 1821, ka ara he pakanga nui, i waenganui i nga iwi Maori, o te taba hauauru o Awherika. No te hapu o nga Whura (Fulah) tetahi wahanga; no te hapu o nga Orupa (Yoruba) tetahi whahanga. Na hinga ko te hapu o nga

Orupa. Henui te parekura i mate; henui i riro herehere. Ko nga herehere katoa imauria ki te whenua o nga Whura. Ki reira whakamokaitia ai, ki reira hoki hokohoko ai, penei me te kararehe. I roto i taua kahui herehere, ko tetahi wahine raua ko tana tamaiti, he tamaiti tane, ko te ingoa o te tamaiti ko Atiai. I te maketetanga o nga herehere; ka wehe te wahine nei raua ko tana tamaiti. Ka riro te whaea he tangata ke; ka riro, te tamaiti, he tangata ano. Ka mutu i konei te kite o te whaea i tana tamaiti; me te tamaiti i tana whaea. Ka mauria te tamaiti a Atiai, e tona ariki hou. Kaore i roa te rironga mai o Atiai, i taua tangata ka hokona atu ki tetahi tangata ke mo nga whakautu e rite ana. Kotahi te ra i muri mai, kahokona atu a Atiai, he tangata ke ano, ko te utu kotahi te hoihoi. Ka mauria te tamaiti e tona ariki hou, ki tetahi whenua pamamao. E toru nga marama ki reira, ka hokona te tamaiti ki tetahi wahine no te iwi o Mahomete. Ka whakatika te wahine nei ka mauria atu a Atiai, he whenua ke ano. Hei wha marama tenei, mo te tamaiti nei, me era atu herehere e mauria haeretia ana, e whakamokaitia ana, e whakataurekareka ana. Ka tae ratou ki te whenua o nga Mahomete. Kaore i po rua, ka hokona a Atiai ka riro ia, i tetahi tangata kiri-ma, ko tona tuatahi tenei ki te kite i te pakeha. Ka mauria atu ia, i reira ki te whenua o nga Paniera. I u atu ratou ki te taone nui o taua whenua, riro tonu atu ia, i te ropu hokohoko herehere o taua whenua. Ko te tino mahi o taua taone, he hokohoko herehere, hei mau-mau ma ratou ki era atu whenua, tae atu ki Merika, hokohoko ai i nga herehere, hei mahi moni ma ratou. Kei te wahapu o taua taone, ko te Kaipuke e noho tauwhanga ana, ki te mau-mau i nga herehere ki nga whenua. I taua po tonu ka mauria a Atiai, me era atu o nga herehere ki runga ki taua kaupuke. Tona ekenga atu ki te kaupuke ka kite ia, he iwi nui tonu ratou e mauria nei hei hokohoko. Hui katoa te ratou tokomaha, kotahi rau e rima tekau ma whitu. Ka taka te wehe-rua o te po, ka whakaputa te kaupuke i te wahapu. Kaore i tahi-mare te kaupuke e rere ana, ka puta ohore-re mai, e rua nga manua. He mea whakahau mai na te Kingi o Ingarangi, Kingi Hori IV., hei hopu i ana kaupuke mau-mau herehere. Ko H.M.S. "Myruidon," me H.M.S. "Iphigenia," na raua i hopu tana kaupuke. Ka rukea mai nga herehere katoa ki runga i ana manua, ka atawhaitia. I hoatu ano nga whiu e rite ana mo tana kaupuke. Ka mauria nga herehere katoa, ka whakaungia ki Hiera Riona, he whenua tenei kei runga whaka-te-raki, o te taha hauauru o Awherika, kua rahuitia i raro i te mana o Ingarangi hei nohoanga mo nga iwi whakarau me nga iwi pakeha. Te aua atu o nga herehere ki runga i a ratou, ka noho pai, ka taha hoki ratou ki raro i nga atawhainga katoa a te Kingi o Ingarangi. Ko te tamaiti, ko Atiai, i noho hei tamaiti whangai ma te Kuramahita o taua whenua. Ka timata te whiti o te maramatanga ki runga ki taua tamaiti. Ka piki haere tonu

ahua, tona pai, tona kaha, te ahuhenua, te ngakau papaku me te mohio. Ka tae te rongonui o Atiaia, ki te Pihopa o taua whenua. Ka tae te Pihopa ki te mataki ki te tohutohu i tena wa, i tena wa. Haere ana nga tohutohu a te Kura-mahita ki a Atiaia mo te taha ki te matauranga; haere ana nga tohutohu a te Pihopa mo nga mahi whaka-te-Atua. Tera atu te nuinga o nga korero o tenei tamaiti. No te 11 o nga ra o Tihema, 1825, ka iriiritia, ka huaina tona ingoa ko Hamuera Atiaia Kaurautu (Samuel Adjai Crowther). I te tau 1826 ka whakawhiti ia ki tetahi o nga kura nui a te Hahi i Ranana, Ingarangi. Ka pahia ia i taua kura, ka hoki mai ki Hiera Riona, hei kura mahita mo tetahi o nga Kura i reira. He roa te wa i tu mahita ai ia, ka karangatia ia hei mahita ruarua mo te Kareti nui o taua whenua.

I a ia i taua kareti ka marena ia kia Huhaua Tamihana. Ka timata hoki tona whai i nga mahi whaka-te-Atua, me te huri haere ona mahara ki tona iwi e noho kuare mai ra, kaore e whiwhi i te maramatanga. Ka tangi tona ngakau, me ona mahara katoa ki tona iwi. Me pehea e whiwhi ai ratou i te maramatanga. He roa te wa i whiriwhiri ai ona mahara ki te huarahi e tae ai te maramatanga ki tona iwi.

Oti iho tona whakaaro me mau ko te Karaiti kia noho tata ki tona iwi i te ao, i te po, ma te Karaiti anake e whakawhiti te maramatanga ki a ratou.

Kowai hei hoa haere mo te Karaiti ki tenei iwi mohio? Kaua i te tangata iwi ke! Kaua i te tangata reo ke! Engari hei te taketake ake o te iwi, o te whenua, mana hei mau a te Karaiti. "Na ka rongu ahau i te reo o te Ariki e mea ana: ko wai atku e unga ai, ko wai ta tatou hei haere? Ano ra ko ahau, tenei ahau, ngarua ahau." I te marama o Hune tau 1843, ka motuhia a Atiaia hei Rikona.

Ka rua tekau ma rua tau o tona wehenga mai i tona iwi. Ka hoki atu nei ia, ki te kawatu i te whakamarama o te Ao, i a te Karaiti, i te Kingi o nga Kingi, i te Ariki o nga Ariki. E waru nga marama i whakaaturia ai e ia, te mana me te Kaha, o te Karaiti, i te ao, i te po. I te huringa o te waru marama, ka motuhia ia hei Piriti. E rua tekau nga tau i hautu ai ia i roto i tona iwi, e whakau ana i te whakapono i nga wahi katoa, huri noa ona rohe. Ka tu nga whare-karakia nunui, i ia wahi, i ia wahi. No te tau 1864, i te marama o Hune, ka motuhia ia hei Pihopa (the Right Revd. Samuel Adjai Crowther, D.D.), kaore he korero mo tetahi tangata no era iwi Maori. I riro hehenehe i te mea ka iwa ano ona tau. I whakamaukaiia tae mai ki te taurekarekatanga. No te tau 1891 i mate ai a Pihopa Kaurautu. Ko tona whakakapi he Maori ano. E rua tekau matahi nga tau o te tiringa i te purapura o te whakapono ki Awherika ka whakaturia te Pihopa maori mo Awherika. Ka huri tenei te rau tau o te tiringa i te whakapono ki Aotearoa me te Waipounamu, kaore ano he Pihopa mo te iwi Maori. Tenei te whaka-

rougo ake nei ki nga wawata mo te Pihopa Maori. Kua kotahi te whakaaro o Ngati Porou me te Tai-rawhiti katoa, me Maori he Pihopa mo Aotearoa. He ngakau totoka te Maori, e kore te ngakau Maori e rewa i te pakeha; ma te Maori ano e miri te ngakau Maori ka rewa ai.

TE WHARE-KARAKIA I TE ARIURU

(TOKOMARU BAY).

KIA ora rawatu nga morehu o Te Ariuru, otira nga kau-matua na ratou i whakato tenei purapura pai, te kaha i taea ai te moni hei mahi, nga ringa na ratou i whawha, te ngakau i mahara ki te ope o te Rau Tau Hou, ka ki ne iou raorao i te tangata i whakataukitia ai e tetahi o koutou "Keremi." "Mehemea nei ko nga pohatu o Marotiri i angia iho e nga wai whakaheke o te awa nei o Waitakeo, te nui o te moko-puna." Kia ora e nga tumuaki o tena o nga peka o te ropu e tautoko ana i Te Tokotoru Tapu, i kiia ai tatou he Karaitiana i te whakahau a Te Karaiti:—"Haere koutou kauhautia te rengopai ki te ao, a meinga nga tangata katoa kia iriiria i runga i te Ingoa o Te Matua o Te Tama o Te Wairua Tapu. He waimarie etnei te kitenga atu i Te Pihopa o Waiapu e whaka-tapu ana i tena o tatou whare. Kia ora a Rev. Pine Tamahori me Rev. Peni Hakiwai me te Minita pakeha mo tena awhina i Te Pihopa. Kia ora ano hoki a Peti Fairlie mo te okena me te koea, kia ora a Horomona Te Hui me to koutou rarangi kau-matua, kia ora a Hori me te wiwi mo te paerauta me nga mataitai. Ka pai nga taonga. Nga kupu o te kauhou kei a tatou katoa, kua uru kei te hinengaro e tupu ana. Heoi te mea e kore e ngaro wawe ko a tatou taonga e tu mai. Tuatahi ko Te Whare Karakia. Tuarua ko Te Piriti Kohatu.

Enei mea e rua he piriti tahi. Kua mutu pea te raruraru mo Waitakeo, te awa naana i tukino a roto o Te Ariuru, whiti atu whiti mai kaore he awangawanga. He pera ano hoki pea te ahuatanga o to tatou Whare-karakia, ara hei whitinga atu hei whitinga mai mo te tangata-whaka-te wairua. Na a koutou manaaki i rokohanga atu ai matou ki roto i ena taonga nunui. Kia ora ra e kore to tatou huihuitanga e tere te warewaretia.

Hakiwai me Tomoana.

NGA RA O RENETI.

HE ra nohopuku enei ra e 40 o Reneti. Kei te Inoi me te Rongopai mo te Ratapu tuatahi o Reneti te whakaatu mo te kaupapa i waiho ai enei ra hei ra nohopuku mo nga tangata o te Hahi. Ko nga kupu o te inoi e penei ana:—

“E te Ariki, i nohopuku koe mo matou inga ra e wha tekau, i nga po e wha tekau; Whakakahangia matou ki te pehi i o matou hiahia, kia mate ai o matou kikokiko i te Wairua: a, ka toko ake koe i roto i o matou ngakau, meinga matou kia anga atu i runga i te tika, i te tapu; kia whakakororiatia ai koe. Tena koe te ora na, te kingi tahi na, i te Matua, i te Wairua Tapu, kotahi ano Atua, a ake ake ake.—Amine.

Notemea kua uru to tatou Ariki ki nga whakamatautau katoa e pa nei ki te tangata, noreira ka mohio mai ia ki o tatou ngoi-koretanga me nga tikanga hei whakakaha i a tatou, ina inoi atu tatou ki a ia. Ara he whakaaro ki a tatou, i whakamatautauria ai ia.

E toru enei huarahi whakamatautau, i whakapangia ki a te Karaiti, a ko aua huarahi ano hoki enei e whakapangia mai nei ki a tatou. Tuatahi: “Kiia iho kia meinga enei kohatu hei taro.” He whakamatautau tenei i te taha ki te kikokiko. Tuarua: I a ia i te keokeonga o te tempara, ka mea atu te rewera: “Rere atu ki raro,” kaore koe e mate. Na te ao tenei whakamatautau. Tuatoru: Na te rewera te kupu: “Ko enei mea katoa e hoatu e ahau ki a koe, ki te koropiko mai ki ahau.” Kaati kaore a te Karaiti i hinga i enei whakamatautau katoa—te taha ki te kikokiko, te taha ki te ao, te taha ki te rewera. Ko te kaha o te Karaiti ka riro mai hei kaha mo tatou, mehemea ka ripeneta tatou, ka tangi atu, ka inoi pono atu ki a ia.

I te kauwhau a te Karaiti i te Rongopai a Matiu ka whakaatu ia i nga kaupapa e noho tika ai te tangata. Me inoi, me nohopuku, me tuku aroha, ara ohaoha. Kaore te kupu “ohaoha” i hangai. Kaore he kupu Maori hei ata whakamarama i tenei kupu a te pakeha “alms-giving.” He hoatu mea ma etahi i runga i te whakaaro aroha, aroha karaitiana. Kei konei te huarahi e manaaki nei te Karaitiana i nga pani, i nga rawakore, i nga tikanga hora i te rongopai ki nga iwi kei roto i te pouritanga e noho ana. Ma te inoi e patu nga whakamatautau a te rewera, ma te nohopu e pehi te taha ki te kikokiko, ma te ohaoha, ma te aroha ki etahi, e mate ai te whakawai a te ao, me te whakaaro apo i nga taonga o te ao.

Kia kaha ki te inoi, ki te nohopuku, ki te manaaki i nga mahi a te Atua i roto i enei ra o Reneti, kia maia ai tatou ki te hapai tika i to tatou whakapono.

HURA I TE KOHATU O PARATENE NGATA.

NO te Taite ka whakawhiti nga morehu o te Hui i te awa o Waipu ka tac ki Waioamatatini. Kei te taumata i runga tonu ake o Porourangi te urupa o nga rangatira o Ngati Porou. Kei reira e takoto ana a Paratene Ngata. I tapaea mai e A. T. Ngata ma Te Arawa ma Matatua e hura te kohatu o to ratou matua. Ko nga Minita i taua karakia ko Te Poihipi Kohere, ko Pine Tamahori, ko Reweti Kohere, ko Mohi Eruini, ko W. A. Te Waaka, ko Rangi Wharetini me Peneti. I whai waahi katoa nga Minita i roto i taua karakia. Na Rangiteaorere o Te Arawa i whakahua te waiata tangi mo Paratene na Raurea Mokouiarangi i hura te kohatu, na Mataatua te waiata i muri iho. Na Ngati Kahungunu ki Moteo i hapai nga himene.

I whakaatu a Peneti i te whakaaro nui o Paratene ki nga huarahi o te matauranga, a ahako kua mate ia, tenei tona uri te tu nei i runga i nga iwi o te motu me te arahi haere i te iwi nui tonu ki nga huarahi o te ora i tenei ra. Ahakoa no Ngati Porou ake a Paratene, he matua ia no nga tamariki katoa o te iwi Maori e rapu nui ana i te whakapono, i te matauranga. Ahakoa te taumaha o tona mate, i whai-whakaaro tonu ia ki nga uri e tipu ake ana, a takoto rawa i a ia he kaupapa mo nga karahipi mo nga tamariki o Ngati Porou, me nga manaakitanga mo nga tahua oranga Minita.

I mihi a Peneti mo te ngakau papaku o nga uri o Paratene i waiho ai ma te huihuinga Maori anake e hura tona kohatu. I konei tonu te Kawana-tianara, te Pirimia, te Pihopa, nga tangata e tika ana hei whakanui i tenei tangata rongo nui o te iwi Maori. Otira na te ngakau whakaiti ka kore e tonoa au tangata nunui, ka tukuna mai ma te ropu Maori e hura tona kohatu i tenei ra.

Ko nga kupu kei te kohatu e penei ana:—

HE TOHU WHAKAMAHARA KI A
PARATENE NGATA.

I MATE I TE 15 O NGARA O TIHEMA, 1924.

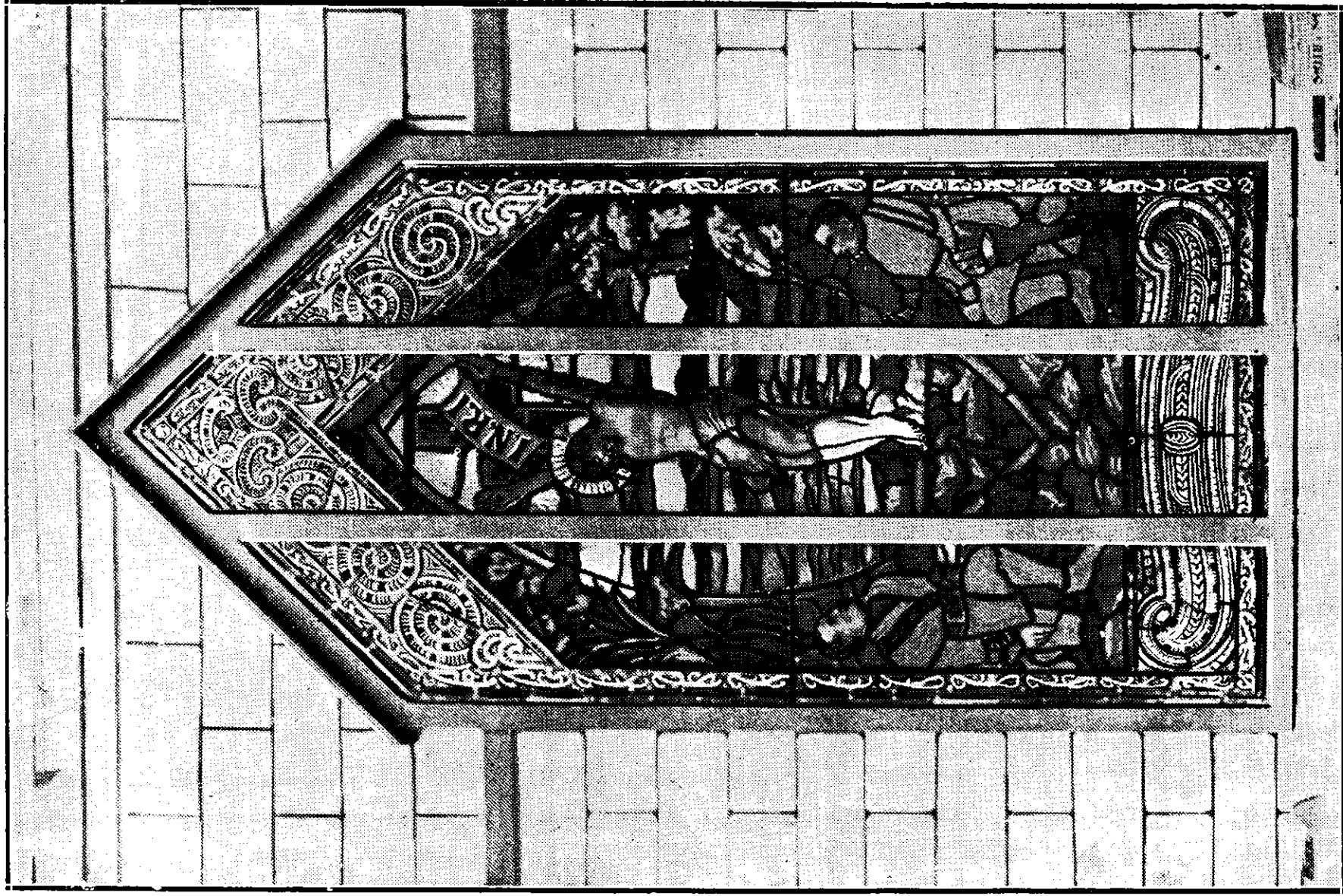
“He poutokomanawa no Porourangi
He kai-whakahaere no te iwi Maori.”

HE PANUI.

TE AUTE KARETI.

HE whakaatu tenei ki nga tamariki tawhito o Te Aute Kareti, ka tac mai te Kawana-tianara a General Sir Charles Fergusson, Baronet, G.C.M.G., K.C.B., LL.D., ki te whakatakoto i te kohatu o te kokonga o te Whare-hui (Assembly Hall) o Te Aute a te Hatarei, te 27 o nga ra o Maehe, 1926, i te 2 o nga haora i te ahiahi.

Haere mai koutou me o koutou hoa ki te manaaki i te taonga a te iwi Maori. Mauria mai to koutou aroha ki to koutou kura.

Te Wini o te Whare-Karakia o Ngati Porou.

E rua nga hoia Maori kei mua nei e tuturi ana. Kei muri i a raua nga rakau Maori, te pohutukawa, te whanake. Kei roto rawa ko te Karaiti e tare mai ana. Ko nga hoia kei te matakitaiki-a-wairua atu i to tatou Ariki e tare mai ra i runga i te ripeka.

He mihi, he aroha, na "Te Toa Takitini" ki ona rangatira i nga marae maha o te motu. Tena koutou me a tatou tamariki.